

Egy vasárnap délután könnyed bája lebegett a város felett. A gyárkémények hat napon át füstdrapériák gyászával aggatták tele a gyárvárost, de szombat este, az utolsó szirénabugással megszűnt a komor díszletezés.

Dél előtt meleg nyári eső hígította a füstfüggönyöket, aztán holmi betyárkedvű szél tépte rongyokra, és úzta, hajtotta el a város felől.

Kis mezei illat terjengett tétován a levegőben, az ég pedig mint egy hatalmas kék selyem ernyő feszült Kispest felett.

A Nagy János utcában nyitva volt egy ablak. A beteg maga nyitotta ki, és arcán megremegett az utca öröme, ahogy egy pillanatra kitekintett.

– Azt hiszem, meggyógyultam – gondolta némi aggodalommal.

Félelem vegyült a megállapításába, visszás érzésekkel feküdt vissza a betegágyba.

A betegség ideje alatt minden szünetelt, minden eltompult. Elszürkült mindennek a jelentősége. Most lassan-lassan – és a javulással fokozatosan – ébredezett benne a felelősség tudata.

Meggyógyulni, ez volt eddig minden kötelessége. Ámde apró gondok terebélyesedtek a betegsége alatt. Kis akadályok mélyültek szakadékokká. Források iszaposodtak el, és neki mindehhez nem volt szava. Maradt minden, és gyöngéden lepleztek előtte mindent.

Vidéki kisvárosból érkezett a fővárosba, és a diplomáját akarta itt kenyérré váltani. Azért jött a gyárvárosba, hogy innen, az olcsóbb életviszonyok mellől legyen módja kivárni a kenyéralkalmat, hogy lecsaphasson valami kis lateiner zsákmányra.

Ez a torokfájás levette a lábáról, hetekig próbálta: tud-e már nyelni fájdalom nélkül. Erőltette, siettette a gyógyulást, amely most a vidám szépségű ünnepi délutánon, a közeli országúton csilingelt végre.

Most egyszerre úgy nézett vissza a betegségre, mint a tűnő boldogság messzi foszlányaira – a hajszás évek kék szigete lett. Behunyta szemét, úgy idézte életének sugárzó elégtételét: a pár hete elmúlt képet, mikor a felesége, virágszirmokkal szőke haján, boldog nevetéssel az ágyára omlott, és kibuggyanó mámorral tagolta:

– ...és kisfiunk rázta a fát... a kis almafát... és az almafa alatt állottam, és a virág mind hullott rám... a kisfiunk rázta a fát...

Behunyta szemét, látta a szőke fürtök drága és vidám remegését, a száj boldog vonalát, a szemek tavaszi tisztaságát. A kisfiú puha kis kezét idézte vissza lázas homlokára.

Ha majd valaha azt fogja mondani, hogy ritka kegyekkel és dús elégtételekkel volt teljes az élete, erre a pillanatra kell gondolnia...

Most múlik tőle a betegség, múlik az ifjúság. Múlik tőle ezzel a betegséggel; távolodik tőle a kék sziget.

Lehet, hogy holnap is, nagyon valószínű, hogy holnap is szeretettel ölelik, és ártatlan gyermekszáj csacsog. Tavaszi tisztaság, tavaszi kábulat révedez a szemekben. De holnap a szemekből már szemrehányást is fog olvasni, és böszülten várja, hogy a szívébe markoljanak:

– Mi lesz?

Valahol hallotta vagy olvasta, hogy a bacilusok hallatlan gyorsasággal szaporodnak. Ilyen felelősségbacilus került a vérebe, és örült gyorsasággal terjedt benne, mint valami emésztő láz. Szaporodott, terjedt benne, már nem csak a vérben vágatott a baciluscsorda, az ujjai is meg voltak fertőzve a hirtelen támadt kórral. A hátában érezte, a tenyerében bizsergett, a térdét zsibbasztotta.

Már az ágyába is bevette magát, a párnák közé. A tapétás falakon, az apró festett virágok között is tenyészett már.

– Aludtál? – kérdezte a felesége.

– Nem aludtam, dehogyan aludtam – mondta idegesen. Vontatott beszélgetés indult meg közöttük. A felesége a kezét a fejére tette. Kedve lett volna kitörni:

– Talán kissé sokáig voltam beteg?

Elfojtotta magában az ingerültséget, ám így is volt némi kajánság a hangjában.

– Azt hiszem, ideje volna már meggyógyulnom. A felesége sóhajtott:

– Hát, istenem... Az nem tőlünk függ...

Bosszús lett. Viszkettek benne a bacilusok. Irritálták, izgatták. Új láz volt ez, új betegség. Makacsabb, mélyebb, bántóbb. Rosszakaratú. Azt kellett volna mondania: ugyan, csak feküdj nyugodtan. Ne törődj semmivel... Persze, ne törődj semmivel, ezt kellett volna.

– Azt hiszem, holnap egészen rendben leszek. És akkor bemegyek a városba...

Most élénk tiltakozást várt: dehogy még, életem. Dehogy még holnap...

– Gondolod, hogy holnap annyira rendben leszek... mehetek a városba...

– Hát lehet, életem, én nem tudom...

Ezek a szavak egészen felbőszítették. Most már bizsergett benne az új kór, az új betegség, a bacilusok most már a húsát rágták, korbácsolták.

Nyilallott benne a felelősség:

– Hát igen... Most eredj. Egészséges vagy. Eredj a kis rongyos lélekvesztőn, ki a tengerre. Vihar ellen és fergeteg ellen kifeszíteni a rongyos kis diplomavitorlát. Ezzel aztán neki a nagy emberóceánnak. Szűz területet hódítani. De először partot érni...

Az utcáról valami zavaros beszélgetés hallatszott be. Mintha felelgettek volna egymásnak a vasárnapi sütkérezők, mintha egyik oldalról a másikra egy-egy élénk kiáltás törne.

– Vajon mi az?

A felesége kihajolt az ablakon. Ahogy kinézett a kezét a szeme elé tartva, és ahogy kedvesen fürtösen ingott a feje, ez a szívére ütött, s feldobbant benne:

– Milyen komisz tudok lenni...

Elmúlt minden rossz érzése, és kíváncsian sürgette:

– Mi az, kérlek, mi az?

– Valami bolondság lesz. A cigányok jönnek a városból hegedűvel. Újságolják, hogy nem szabad hegedülni. Panaszkodnak, hogy elveszett a mai kereset. Biztosan verekedtek, azért tiltották be őket.

– Kérdezd csak.

– Hiába kérdi az ember, hazudoznak. Azt mondják, hogy meggyilkolták a trónörököszt, azért nem szabad hegedülni...

– Hogyhogy meggyilkolták a trónörököszt? Hol gyilkolták meg?

– Á! Csak beszélnek ezek összevissza. Félnek az asszonyoktól, mert nem hoztak pénzt. Butaságok.

A Nagy János utcában azonban tovább is csoportosultak a cigányok. Lärmáztak, magyaráztak, szitkozódtak, sopánkodtak. Kispestnek ez az utca a cigánysora, és hovatovább mind sűrűbben szállingóztak haza a zenészek. Egy-egy nagybögő feje az ágyból is látszott, egy-egy öblös hang becsapódott az ablakon:

– Hát a gyász miatt. Azt mondják, egy hétig nem kereshetünk...

Kipróbálta a torkán a nyelést. Nem érzett fájást. Egészen mást érzett. Mintha valami frissítő szérummal beoltották volna. Kiállott belőle a hosszú fekvés bágyadtsága.

– Add ide, fiam, a ruhám...

– Csak nem kelsz fel! Isten őrizz még felkelni! Szárazon és határozottan ismételte:

– Bemegyek a városba. Add, fiam, ide a ruhámat.

MÁSODIK FEJEZET

Hallgatózott, figyelt a villamosban. A Népligetig alig szállt fel valaki. Ott aztán megtelt a kocsi. Eszébe jutott ez a szó: hallókocsány. Valahol ráragadt, és most eszébe jutott. Kidobom a hallókocsányaimat... Talán jobb így: kivetem a hallókocsányaimat. Nem jó. Olyan humoros zöngéje van. Alapjában véve azt se tudom, mi az a hallókocsány...

Kispesti munkások, kötényes asszonyok, szabólegények, kalaposlányok, varrólányok, nyugdíjas vasutasok szorultak a kocsiba.

– Lesz egy kis kivágás is a blúzon, de az aljat pliszíroztatni hagyom. Károly bácsitól kaptam egy méter vékony selyemszalagot, az kevés lesz...

– Nem bekk, az nem egy bekknek való ember! Gacsos, maga nem vette észre, hogy gacsos?...

– De hogy tudták ellopni? Nem értem az egészet. Mikor a spiccet fizettem, még a zsebemben volt...

– Mondtam a kertésznek, ne erőltesse. Tudom én azt hazulról, nem terem az első évben. Mondta, csak hagyjam rá, Szabadkán már kipróbálta. Hagytam, de nem lett belőle semmi...

– Azt kérem nem lehetett gondolni. Csak éppen viccből csináltam még februárban egy fixes fogadást. Két évben egymás után első, na még egyszer Rascal, mondom a bukinak, hogy adja? Tizenötlet. Bánom is én, úgyse jön be, és kaptam százötvenet, hát lehetett gondolni, hogy harmadszor is?...

Zsákmány nélkül, csalódottan vont be a hallókocsányait.

A nagy eseményről senki nem ejtett egy szót sem.

Ámbár voltaképpen miért lenne olyan nagy esemény? Mit vár tőle? Mit remél az eseménytől? Ha megölték a trónörökösöt, akkor talán hamarabb kap állást? Egyszer volt egy sorsjegye, és éppen a húzást olvasta a lapban. Nem nyert. Átolvasta a listát kétszer is a sorsjeggyel a kezében, nem nyert. Megakadt a szeme valami szenzációs földrengésen. Azt kezdte olvasni mohón. Elfelej

tette az egész sorsjegyet. Olvasta a rémült menekülést, a katonaság mentését, a tenger kicsapott medréből, összeomlott a katedrális, kisiklott a vonat... Egészen felvillanyozta, felrázta. Elfelejtette a sorsjegyet. Tele lett a feje a földrengéssel. Minden eltörpült a földrengés mellett. Azóta se jutott eszébe, hogy nem nyert. A főnyeremény helyett a földrengést kapta, és akkor fel sem tűnt neki, hogy becsapták.

– Állás kellene, kenyér kellene, és én a trónörökösrel foglalkozom...

– Rendkívüli kiadás! Rendkívüli kiadás!

Egyszerre megremegett. Az újság után nyúlt, és mohón kezdte olvasni... Valóban, a cigányok igazat mondtak. A rendkívüli kiadás minden oldala a nagy eseménnyel foglalkozott. Alig pár órával ezelőtt történt, és már hatalmas hasábokban írnak róla, már kiáltják az utcán, már öles cikkekben itt a beszámoló.

Leszállt a villamosról, és bement a legközelebbi kávéházba. Ott nekifeküdt a hasáboknak.

... Szarajevo... Princip... revolver...

De hogy lehetett ezt mégis ilyen hamar? Alig pár órája, és már egy ilyen hatalmas újságnak milliónyi apró betűje csak erről beszél. A többi asztalnál is zizegtek az újságlapok, itt már mindenki ezt olvasta, az emberek hajadonfővel rohantak az utcára, kiabáltak:

– Újság! Halló, újság! Ide is...

Mind lanyhábban zizegtek a lapok, és a biliárdasztal mellett egyszerre egy úr megállott, s azt mondta:

– Folytathatjuk, kérem...

Mind lanyhábban zizegtek a lapok, egy hölgy a szomszéd asztalnál le is tette az újságot, és megszólalt:

– Na és aztán, ott hagytam el, hogy Irma néni kritizált. A levegőn átsüvített:

– Félbarna hab, közép kettő!...

A kávé s levette cvikkerét, és a kis szökőkúthoz ment, egy kislányt fojtott dühvel intett:

– Nem szabad, angyalkám, az aranyhalakat, azt más jó gyerekek is élvezni akarják...

Szeretett volna odaállni, és megmagyarázni, szerette volna megrázni őket:

– Kérem, ez nem egy mindennapi dolog... Kérem, egy trónörökös meggyilkolása belekerül a világtörténelembe, azt tanítják az iskolában, abból vizsgáztatni szoktak, és aki nem tudja az évszámot, az elbukik az érettségien...

– Ez magának langyos? Süti a számat. Herr kávés! Herr kávés! Legyes szíves egy pillanatra. Csak azt akarom kérdezni, hogy mi maguknál a forró, ha ez maguknál langyos...

A kávés a szökőkút mellől az ideges úrhoz sietett. Nyugtatta, kevés hideg tejet hozatott, és biztosította róla a vendéget, hogy ez csak kiegészítő ember. Nem szokott ilyen könnyelmű embereket tartani, soha nem fordult még elő nála ilyesmi. De, hát istenem, vasárnap, nyáron... De mit tetszik szólni hozzá, ez az eset, nagy dolog... hiába, persze az anarchisták...

– Engem érdekel? Kérem, engem vasárnap délután öt órakor egy jó langyos kávé érdekel, két kuglóffal, az egyik szelet legyen sárga, a másik barna. Majd otthon az ágyban elolvasom. Most is foglalkozzak? Eleget foglalkozom egész héten...

– De nekünk kár. Este például már nem lesz szabad zenélni. Ez este kilenctől egy zenés kávéház. Ha itt nincs zene, be lehet csukni. Tetszik gondolni, hogy komolyabb következmények is lesznek?

– Milyen komoly következmények? Már megvan a következmény... Egy nagyon sajnálatos eset, de vasárnap délután, mikor én kávézni akarok...

– Tetszik gondolni, hogy több napig lesz zenetiltalom?...

– Honnan tudjam én azt? Ha a főkapitány kedveskedni akar illetékes helyen, akkor biztosan eltart pár hétig a zenetiltalom...

– Pár hétig? Úgy tetszik mondani, hogy pár hétig? Jól nézek ki, kérem. Nyáron úgyis rossz, most még ez hiányzott nekem... Nem fogom kibírni. Már a mait se fogom kibírni...

Lassan mégis minden asztalnál bekapcsolták a napi témába a szerencsétlenséget.

– Üzleti útra Biharba? Miért ne lehetne? Csak nem gondolja, hogy most megállnak a vonatok?...

– Át kell adjusztálni az egészet. Jön rá egy fekete keret, és rányomatom pótlólag: „akiket Szarajevóban bűnös kezek orvul meggyilkoltak...”

Futólag és felületesen, mint ahogy más fejleményt is szoktak forgatni és emlegetni, vonatkozásba hozták az eseményt magukkal. De ez nem az volt, amit várt. Azt hitte, hogy robbanni fog a közvélemény, azt hitte, hogy az emberek egyszerre fel fognak oldódni... Igen... voltaképpen hogyan oldódnának fel?... Milyen szó ez?... Talán még mindig lázas.

Lassan kifordult a kávéházból. Száguldott vele a túlszűfolt villamos vissza Kispest felé.

Csalódottan és letörtén gubbasztott a villamos szegletében. Mintha nem sikerült volna valami. Valami elmaradt. Valami csütörtököt mondott. Valami befagyott – ez illett az egész kirándulásra. A torkában kis karcolást érzett. Most még ez is visszajön! Beugrott! Minek ugrott be? Ki ugrasztotta be? És hogy gondolta, hogy a gondjait megoldja a trónörökös végzete? Hogy kapcsolta össze a sorsát a trónörököspárral? Nem értette.

Mellette beszélgettek. Két úr felelgetett egymásnak kimérten, csendesen.

– Remélem, nem lesz nagy botrány. Nem értem, hogy történhetett meg. Slendriánság. Ilyet nem észrevenni. Egymásra tolják a hibát...

Nézegették a rendkívüli kiadást, és ceruzával bökdösték:

– Itt is... Itt is... Már mindegy...

Elővette ő is a lapot, és figyelt erősen, miről lehet szó. Mi az a botrány?

„Az agg császár szomorú elhunyt...” — olvasta egy helyen.

Végre rájött.

Azután:

„Ferenc Ferdinánd császár és király elhatározása akkor...”

Valamit értett a szerkesztőségi munkához, és rájött, hogy mi a magyarázata a boszorkányos gyorsaságnak.

Az agg császár nekrológja már évek óta ott állhatott kisedve a szerkesztőségekben, és ott állott kisedve az új császár és király méltatása is. Ezeket a kész cikkeket hozták most a rendkívüli kiadások holmi változással. Persze úgy volt megírva, hogy az elhunyt császár, meg az új király. Erre az esetre nem számítottak. Annyi volt az egész változtatás, hogy az agg király élte túl az ifjú trónörökösöt. Néhol benne felejtették a régi kifejezéseket.

És ez kisedve ott állott már évek óta.

Ez a botrány! Az egészben ez a botrány!

Nem fordult ki a világ sarkaiból, még csak egy kis változást se remélhet a sorstól. Pár sajtóhibáról van szó mindössze...

Botrány.

HARMADIK FEJEZET

Másnap későn ébredt, és azonnal kísérletezni kezdett a nyeléssel. Szorongva állapította meg, hogy már nem érez a torkában semmit. Meggyógyult. Most mit kezdjen az egészségével?

A tegnapi kirándulásról nem volt még szó. Este, mikor hazajött, a felesége már aludt. Ez sem volt rendjén, meg kellett volna várnia. Ámbár...

Nem lehetett végleg elhallgatni, és a kissé feszült hangulatban bátortalanul kezdte:

– Hát csakugyan... Igazuk volt a cigányoknak. Különben benne van a lapban... A városban... A városban nagy izgalom volt...

A felesége szomorúan nézett rá. Ezt kihívásnak vette. Már tüzelt is.

– Tudom, tudom. Hogy mi közünk nekünk hozzá. Mit érdekel bennünket. Hogy jobb volna, ha valami állást...

– Azt nem mondom... De miért izgatod magad? Először rendbe kellene jönnöd. Olyan érzékeny még a torkod... Biztosan érzékeny még, és nem kellene még beszélni sem. Az is árt. Hol az újság?...

Enyhülten nyújtotta a lapot. A felesége némi érdeklődéssel lapozta, majd élénken felkiáltott.

– Nini!... Ezt előre megcsinálták. Itt az elhunyt császárról van szó, meg az új császárról. Érdekes...

– Hogy... Hogy vetted észre?...

– Te nem láttad?

– Nem láttam. Tudniillik én nem vettem észre, de a villamoson beszéltek, hogy az öreg király halálára előre készültek a cikkek, és csak egyszerűen egy kis változással beletették. Egyet-mást benne felejtettek. De milyen jó szemed van neked...

Egészen letörte a felesége biztos és világos ráismerése. Kíváncsian nézte, hogy siklik végig a tekintete a cikkeken, aztán hogy hajtja be nyugodtan az újságot, és hogy teszi az asztalra.

– Már elolvastad?

– Már tudok mindent. Elég nekem, amit tudok. Nagy eset... De hát...

De hát. Ez a de hát azt jelentette, hogy mi a csodát vártál tulajdonképpen ettől az egész esettől? Azt hitted, hogy megoldja a mi kérdésünket? De hát. Hogy jutott eszedbe a mi kis egzisztenciánkat összefüggésbe hozni az udvarral? Az udvarral? Ezért loholtál betegen a városba? Ezért adtál húsz fillért villamosra? Gondolod, hogy az udvar megtéríti?

A te nagy eseményed. A te sorsdöntő eseményed. Néhány sajtóhiba az egész. Az egész élményből néhány sajtóhiba szenzációja maradt meg. Annyira távoli, annyira messzi...

Elszégelyelte magát. Mit vádaskodik itt? Kivel vitázik? Ki bántotta?

– Semmit sem érzek a torkomban...

– Azért csak feküdj még. Kipihened magad.

– Ki vagyok én pihelve. Majd bemegyünk együtt a városba. Jössz te is?

Együtt mentek a városba. Nagyon nyugodt, zökkenő nélküli délután volt. Dupla hab a kávéházban, és halk trécselés.

Azután egyedül kezdett bejárni. Azt az állásdolgot nyélbe kellett ütni. Egyesületeket látogatott, kollégákat keresett fel, érdeklődött. Nem rukkolt ki a bajával, csak úgy odavetette:

– Valami rendes helyre elmennék irodavezetőnek... A hivatalos lapot bújta.

Ahogy a reményei hanyatlottak, mind szorgosabban bújta a hivatalos lapot. Már csak a hivatalos lapban volt reménye. Semmit sem akart, csak valahol összebújni a családjával, összebújni valami biztos kis megállóhelyen.

Gyöngéd volt és reménykedett. De csak egy-egy biztató szót tudott hazahozni a városi kóborlásokból. Egy kis célzással megnyugtatta a feleségét meg magamagát, egyebet nem tudott felszedni.

– Mondd, fiam... Például ha elmennék a bírósághoz... Mit gondolsz...

- Jó lesz, életem.
- De hát vidékre?
- Legyen vidékre...
- Olvastam ma a hivatalos lapban, hogy Pujon... Tudod, hol van Puj?
- Nem tudom...
- Lenn van valahol Erdélyben... Egészen biztosan megkapnám...
- Nem tesz semmit. Mindegy az. Nagyon jó lesz ott nekünk...

Szóval Puj. Soha nem hallotta azelőtt ezt a nevet. És most kiderül, hogy az egész életét ott fogja leélni. Nem tesz semmit. Nyári délutánokon régi folyóiratokat fog olvasni a kertben, a körtefa alatt, és ha pénze lesz, vesz egy függőágyat. Már látta is, hogy lógázza benne a kisfiút, hogy örül a gyerek.

A megyebeli képviselőtől kapott egy ajánló levelet az államtitkárhoz, és várta, hogy a nagyúr megérkezzen Kisvárdáról. Mert véletlenül éppen nem volt odahaza az igazságügyi államtitkár úr. Azt mondták, szombatra biztosan megérkezik. Jó. De mindennap érdeklődött. Zsebében mindig ott volt a képviselő levele, hátha szükség lesz rá.

– Rendkívüli kiadás! Rendkívüli kiadás!

Most már nem vette olyan mohón a lapot. Milyen kishitű is volt, mikor valamit várt a múltkoriban az eseménytől. Még olyan megnyugvást sem kapott, mint akkor, a földrengéssel. Nyugodtan zsebre gyűrte az újságot. Majd otthon. Kispesten. Az ágyban. Eszébe jutott az ideges ember a kávéházban. Kávézni akarok, nem foglalkozni.

A kávéházban odatelepedett az újságírók asztalához. Nagyon szerette hallgatni az irodalmi vitákat. Kimondhatatlan gyönyörűséget érzett, ha régi írókról is megemlékeztek. Wilde, Verlaine, Rimbaud, Whitman, ezeket nem szerette. Nem szerette, ha emlegetik. Nem ismerte őket. De azt mondta az egyik például: Csokonai. Megtelt a szíve gyönyörűséggel. Kedy, remények, Lillák... Hálás volt ilyenkor az újságíróknak. Ehhez hozzá tudott

szólni. A vidéki kis református gimnáziumból kísérté idáig ez a rajongás. Vas Gereben...

Most az újságírók egészen másról beszélgettek. Egy betűt sem értett az egészből.

Ha Giszl elhagyja Belgrádot... Ki az a Giszl?... A cári udvar nem fogja hagyni... Mit nem fog hagyni a cári udvar? Miért, ez olyan fontos? Az ultimátumnak csak ez a következménye lehet... Miféle ultimátumról van itt szó? És miért olyan komoly dolog ez az ultimátum? Bekerítési politika. Hármasszövetség... Aztán megint az ultimátum.

Egészen elrontották a kedvét. Mintha valami idegen nyelven beszéltek volna. Ott is hagyta az asztalt. Ment haza, és csak a kedves kis erdélyi városkát látta, ahol járásbíró lesz, és ahol két körtefa között, egy kifeszített hálóban lógázza a kisfiát.

El is felejtette a lapot.

Lefeküdt és arra ébredt fel, hogy a felesége kezében megzörren az újság.

– Meglelted, fiam... Na, van benne valami?...

– Te nem olvastad? Itt valami furcsa dolog készül. Nem értem az egészet. Ha valami ultimátumra nem jön válasz, akkor háború lesz. Azt mondja a lap, hogy a háború veszélye e pillanatban teljesen kizártnak látszik. Nem is mondja ebben a mondatban, hogy háború, csak azt mondja, konfliktus, de egy másik mondatban ez a szó van, hogy háború...

– Ugyan, ugyan... Ne félj! Jön válasz. Jön válasz. Érdekes, most meg a felesége kapcsolja össze a sorsukat az udvarral.

– Mondd csak, kérlek, ez még mindig abból a múltkori gyilkosságból kifolyólag?

– Abból, abból.

– Azóta nemigen olvastam újságot. Nem lesz baj, na. Csak nem kell a sorsukat összekötni az udvarral. Majd elmegyünk szépen Pujra. Nagyon érdekel minket a belgrádi nagykövet! Na, fekédj le szépen, fiam...

Az államtitkár másnap nem fogadta. Harmadnap, amikor végre bejutott hozzá, mikor végre előterjeszthette a kérelmét, és átadta a képviselő levelét, az államtitkár idegesen rászólt:

– Nagyon meglep! Ez a kérése ebben a pillanatban szinte léha. Ne vegye rossz néven, de mikor országos érdekekről van szó, mikor a haza üdvéről van szó, efféle kicsinyes dolgokkal...

Az utcán tért magához, ahol egy hirdetési oszlop felé rohantak az emberek. A hirdetési oszlopra most feszített ki egy nedves nyomtatványt a ragasztó ember. Mohón és hangosan olvasták, még ragasztás közben:

– Általános mozgósítás...

Egy idősebb úrhoz fordult, aki, úgy látszott, szintén nagyon érdeklődik. És úgy látszott, tudja is, miről van szó.

– Szabad kérem... Lenne szíves... Mi az az általános mozgósítás?...

Beköltöztek Pestre. A városba. A Kálvária térnek egy kis mellékutcájában vettek lakást. Megtanulták a műszavakat. Megtanulták, hogy van front és van hinterland. Magyarul is úgy mondták: hinterland. Megtudták, hogy a hinterland is olyan fontos, mint a front. A jelszó, hogy idegekkel kell bírni. Vigyázni kell, mindenki maradjon a helyén. Mindenki végezze rendesen a kötelességét.

Kötelességei azonban még mindig nem voltak. Nem volt dolga, amit végezzen. Az a dolog a kinevezéssel, az államtitkár válasza után lekerült a napirendről. Az irodák mérsékeltek a személyzetet, nem akadt semmi.

Nem értette az egész dolgot. Annyi ember bevonult, és sehol nem támadt egy kis rés. Nem akadt üresedés. Ahol érdeklődött, mindenütt fantasztikus tanácsokat adtak neki. Azt mondták sűgva, igyekezzen bejutni a Weisz Manfréd gyárba munkásnak, akkor az élete is biztosítva van.

Az élete? Erre nem is gondolt eddig. Persze. Hiszen kapott valami idézést, hogy jelentkezzen sorozásra. Úgy? De hiszen...

Ismét az újságírók asztalához telepedett. Megkockáztatott egy kérdést.

– Meddig tarthat ez az egész háború?

Az újságírók szivaroztak, és füstfelhőket eregettek a levegőbe. Nem válaszoltak.

Egy szemüveges fiatalember mosolyogva mondta neki:

– Hát kérem, a harmincéves háború, az harminc évig tartott. A hétéves háború, az rövidebb ideig... Napóleon háborúi... nemigen lehet tudni...

Este vitája volt az asszonnyal.

– Nem megy. Se szövetségben, se privát helyen, nem megy. Mindenütt panaszkodnak. Olyan tele van minden hivatal, mintha az ellenséges államokból is ide küldték volna a munkanélkülieket.

Én nem tudom, mi van itt. Mondják, hogy mindenki bevonult. Hogy van az, hogy nem hiányzik senki?...

– Vidéken kellett volna maradnunk.

– Gondolod, hogy jobb vidéken? Aztán szeretnék neked mondani valamit. Hátha ez a háború még eltart egy évig is.

– És az jó nekünk?

– Megeshetik, hogy nekem is be kell állnom...

– Látod, már megint... Miért foglalkozol ezzel? Aki katona, az megy, nekünk elég a magunk baja...

– Kérlek szépen... ahogy nézi az ember a világtörténelmet, a harmincéves háború harminc évig tartott, a hétéves háború...

– De a mohácsi csata csak egy napig tartott! Nem? Azután...

– Jó, jó, csak mondom, hogy esetleg nekem is...

– Nem kellene ezzel foglalkoznod, fiam. Nagyobb a mi bajunk...

Határozottan elhanyagolta az álláskeresést. A sorozás napja közeledett, és a háború sehogy sem akart véget érni. Egyesek azt mondták, karácsonykor lesz a békekötés. De voltak, akik azt állították, hogy eltarthat egy évig is, amíg arra sor kerül.

Egy este kimentek a Keleti pályaudvarhoz. Sebesülteket hoztak. Az első sebesülteket. Az emberek sűrű rajokban állottak az utcán, és mikor az első sebesültszállító kocsik megérkeztek, virágosó hullott a vöröskeresztes kocsikra. A tömeg mámorosan ünnepelte a katonákat, akik sápadtan és vértelenül feküdtek a nyitott kocsikban.

Ők is dobáltak virágot és pár kis csomag dohányt, ahogy másoktól látták. Aztán a jó cselekedet öntudatával és megelégedésével mentek hazafelé.

Önkéntes légiók alakultak, és lelkesítő beszédek hangzottak el a kávéházak előtt. Egyszer valahogy elfogta őket valami furcsa vágy. Egy reggelen felmentek egy emeleti helyiségbe, ahol mindketten lehúzták az arany jeggyűrűjüket, és becserélték vasgyűrűkre.

Ezen a napon boldogok voltak. Estefelé a körúton sétáltak.

– Maga az, Neufeld? Nézd, Neufeld – mondta az asszony, és egy felkötött karú katonát mutatott neki.

Pár lépést mentek Neufelddel, a sétálók irigységének keresztútjében. Neufeld igen keveset beszélt, de mindketten sugároztak az örömtől, hogy Neufelddel lehetnek.

– A haza áldozatot követel – mondta otthon élénken az asszony.

Enyhe szégyenérzés fogta el Neufeld miatt, akinek fel volt kötve a karja, akivel büszkeség sétálni, és akinek nincsenek közösleges földi gondjai.

A vacsoránál ezen a napon olyan szavakat használtak, melyeknek, azt hitte, nincs már jelentősége. Azt hitte, hogy csak az iskolakönyvekben fordul már elő: hős. Eddig soha sem merték kimondani ezt a szót például: hadbavonult.

Most a felesége azt mondta:

– A vice hadba vonult!

Furcsa. A Kálvária tér egy mellékutcájában, a második emeleten, ahol csak reggel tízig szabad porolni, ahol jobbról egy bérkocsis a szomszéd, balról egy tűzifa-kereskedő, az ember azt mondja: roham. Szuronyroham. Hősies ellenállás. Vérünk hullott. Csatatér. A vice hadba vonult.

Átszellemült, magasztos fogalom lett a csatatér. Minden, ami ehhez a rég elszürkült és elfeledett szóhoz tartozott, most megelevenedett, és glóriával ragyogott.

Egy barátja azt mondta, hogy alsónadrágokat kellene varratni a katonaságnak. Kellene szállítani valamit. Nagyon jól lehetne keresni, ha valami ilyesmit vállalna az ember. Alsónadrágot vagy sapkát, vagy zubbonyokat. Érdemes.

Úgy nézett rá, mint egy szentségtörőre. Hogy lehet valaki a vér és a vas hősi lendületében ilyen sötét. Ilyen közönséges.

De a sorozáson nem fogják bevenni katonának, az biztos. Már háromszor volt, és mindig kidobták. Lúdtalp, azt mondták.

Már addig nem is érdemes különösebben utánanézni a dol

goknak. Ha majd túl lesz rajta, majd akkor. Nincs is türelme addig, amíg ezt el nem intézte.

Sorozás előtti estén megint ott volt a kávéházban. Valaki nagy sietséggel újságolta, hogy a Baross kávéház előtt hatalmas népgyűlés van. Szónokok beszélnek, a háborút éltetik.

– Napidíjért...

– Az lehet, hogy napidíjért. Egészen furcsa esetem volt. A körforgalmin megyek, és ül ott benn a villamosban három fekete ruhás asszony. Igen, három. Elkezdték az Oktogonnál beszélgetni. Az egyik szipákol, zokog, jaj, szegény, egyetlen, drága Kálmánom, nem volt nekem senkim a világon, csak ő. Azt mondja a másik asszony, ne sírj, az egyetlen fiam esett el, mégsem sírok. Szüksége van a mi drágáink életére a hazának. Erre kell gondolni. A mi veszteségünk nem éri fel a haza üdvét. Megszóal a harmadik asszony is: az én uram is ott veszett a harcmezőn, elfogták az oroszok. Erre megint az első asszony, nagyon lekicsinylően: azzal, drágám, ne nagyon dicsekedj. Csak a halál vagy a sebesülés. A többi, az csak olyan lógás. Így beszélnek az asszonyok, én meg hallgatom, és közben elfelejték leszállni. Az asszonyok se szállnak le. Kiürül a kocsi, lejár a jegyem, de váltok újat. Megyek még egy kört, gondolom, csak oda érek, ahová akartam. Az asszonyok is váltanak jegyet, és jönnek tovább.

Hát ahogy megint odaérünk az Oktogonhoz, megint elkezd ugyanaz az asszony jajveszékelné, hogy jaj, szegény, drága Kálmánom. Ne sírj, szónokol megint a másik asszony, és lejátsszák megint azt a jelenetet, éppen úgy, ahogy először...

Megdöbbenve hallgatták az esetet, és körülnéztek, nem hallja-e valaki, esetleg még baj lehet, hogy ilyeneket beszélnek. Volt ott egy öreg nyelvtanár, aki minden délután velük itta a kávéját, az legyintett a kezével.

– Szamárság ez...

– Miért volna szamárság?...

– Azért szamárság, öcsém, mert az emberek már nem olvassák a francia forradalom bölcselőit. Ha maga olvasta volna Rous

seau-t, akkor tudhatná, hogy ez számárság. Azért számárság, mert nagyon bárgyú és átlátszó, és nem azért, mert amiatt a pár villamosozó ember miatt nem érdemes még három asszonymak sem napidíjat fizetni. Azért számárság, mert nem egypár utcai ődöngőre van szükség, hanem embermasszákra. Százezrekre és milliókra... Azért számárság, mert azt már tudjuk Rousseau-tól, hogy a jog az hatalom, és senkinek sincs szüksége a tisztelt utca hangulatára, egypár lézengő véleményére. A jog az hatalom, és a hatalom élni fog azzal a jogával, hogy kedves mindnyájunkat, úgy, ahogy itt szépen törzsvendégileg együtt vagyunk, szépen oda vigyen, ahol éppen szükség van ránk. Azt hiszik, hogy ha nem lesznek önkéntesek, akkor majd nem lesz katona? Ha nem mennek lelkesen, akkor majd a szomorúakat és ijedősöket itthon hagyják? Ha majd a villamoson nem sikerül önöket meggyőzni, akkor majd önökre nem is számítanak? Kedves, nagyon kedves, hogy milyen naivak... Hogyne, majd siratóasszonyokat fognak kocsikáztatni az Oktogonon...

ÖTÖDIK FEJEZET

Ez a beszéd egészen kihozta a sodrából. Túlságosan brutális volt mindez, nem illett az eddigi élményeihez. Jobb lett volna, ha minden úgy marad, ahogy volt: virágok és könnyes pillantások hullanak a sebesültkocsikra. A hála illatos szirmai záporoznak a mankós emberekre, önkéntesek dalolnak, lelkesült emberek vonulnak, büszke katonák lépnek, dobog a szív a női blúz és a férfi mellény alatt...

...Embermasszákra van szükség, és milliókra van szükség, és még csak nem is tőlem függ...

Hiszen, ha menni kell, megy mindenki, megy ő is, ott lesz ő is. Ki gondol arra, hogy a hősi sorstól elforduljon?

De hogy menni kell, és hogy nem is kérdik tőle, hogy nem tőle függ? Hogy nem változtathat rajta? Kényszer. Vasmarok. Furcsa.

Ez az eset a csalódások és ábrándomlások kellemetlen ízű sorozatát hozta neki. Még egyszer torkon ragadták a megtépázott lelkesedését. Szenvedőn és fáradtan hallgatta, ahogy csendesen morfondíroztak az újságírók.

– Nagy Péter cár szobrának kinyújtott kezén az ujj Konstantinápoly felé mutat. Ez volt Nagy Péter végrendelete. Szép és hősi gesztus, és ha sikerül elfoglalni a Dardanellákat, akkor az orosz knyázok megmaradhatnak a külterjes gazdálkodás mellett...

– Pardon, kérem...

Izgatottan és kétségbeesve szólott közbe:

– Szabadna kérnem... Hát mi köze a mi bosszúnkhoz az orosz külterjes gazdálkodásnak?

Egy jóakarató fiatalember igyekezett felvilágosítani.

– Hogyne. Sok köze van. A bosszú, az most már mellékes dolog. Most az orosz százezerholdasok a gabona olcsó viziútját akarnák kierőszakolni, ami csak Konstantinápoly felé lehetséges.

– Na, és ha mondjuk, legyőzzük az ellenséget és megverjük minden vonalon, csak éppen a Dardanelláknál nem?

– Ugyan, ne beszéljen naivságokat. Vannak itt más kérdések is.
– Mik például? Mi van még?
– És a gyarmatkérdés? A német rövidáruk keleti piaca? Az orosz gyapot? A szénmezők?

A fejébe nyilallott. Felállott. Elment.

Az asszony még ébren volt odahaza. Fiatal kis arcán aggodás rángott, ahogy az urának nyújtotta meleg száját.

– Te... Neked az a cédula holnapra szól.

– Holnapra...

– De te sohase voltál katona.

– Eddig nem voltam, de hát...

– Önkéntességi jogod is van.

– Van. Hogy gondolod te azt az önkéntességi jogot?

– Hogy gondoljam? Ha nem akarod, nem mégy...

– Dehogy, fiam. Az csak annyi, hogy tiszt leszek, vagy izé... tiszt lehetek idővel.

– És ha nem akarsz menni, akkor is kell?

– Persze, hogy kell... Háború van. De meg aztán a haza mindenkitől megkövetelheti, hogy teljesítse a kötelességét...

– Akinek családja van, nem mentik fel?

– Hová gondolsz? De mondom, fiam, erről ne beszéljünk... Ha menni kell, menni fogok, beállok a sorba, ott leszek én is, ahol a többi... De erről nincs szó. Háromszor voltam sorozáson, mindig kidobtak. A jó öreg blattfuszom...

– Mi az a blattfusz?

– Nem tudok gyalogni. A katonának menetelnie kell, én meg nem tudok menetelni. Csak hátráltatnám az egészet. Ha gyalogolok, megfájdul a lábam. Szomorú, de én nem vehetek részt a hősi küzdelemben.

– Pláne, akinek családja van... Biztosan nem veszik olyan szigorúan. Szép, nem mondom, nagyon szép, de nem családos embernek való... És pláne, hogy az a blattfuszod van... És aztán ott van az a sok katona, akiknek az a foglalkozása, a megélhetése, hogy is hívják?...

– Aktív.

– Persze. Elég lesz az. Meg a fiatalok. Biztosan elég lesz.

– Remélem...

Reggel még sötét volt, mikor a felesége már költötte.

– Mi az, fiam, ilyen korán? Mit csináljak ilyen korán?

– Azt gondoltam, hogy felkelnél. Felöltöznél és kimennél... járkálnál egy sort... Jól kijárkálnád magad...

– Miért járkáljak én hajnalban?

– Azt mondtad, hogy megdagad a lábad, ha járkálsz...

– Na és? És ha megdagad a lábam?

– Hát hogy látsszon a blattfusz. Tudod, ami miatt kidobtak a sorozáson...

Hm. Az aranygyűrűt odaadta vasért, a sebesült katonáknak virágot dobott, a Baross téren tüntetett... Kiabálta, hogy éljen a háború. Büszke volt, hogy a Neufelddel sétálhatott, akinek fel volt kötve a karja, a lapban mindennap először a hadijelentést olvasta. És mi türes-tagadás, egy kicsit lelkesedett, egy kicsit ugrált, egy kicsit lengette a kalapját, és most... most hivatkozzon a blattfuszra?

Hiszen ő is használta a hősi szavakat, mondta, hogy harctér. Mondta, hogy győzelem. Mondta, hogy bátorság, vitézség, bátorság... hát akkor ez mi?

A feleségének nem akarta ezeket mondani, nem akart vitát. Legyen igaza, felkelt. Felöltözött.

Majd elmegy valami éjjeli kávéházba. Leülni. Egy kávé mellett megvárja a reggelit.

Ugyan, nem is megy kávéházba. Előbb járkál egy kicsit a levegőn. Kávét ivott odahaza, minek menjen kávéházba? Majd sétál egy kicsit.

Előbb kiment a Nyugatihoz. Aztán a Nyugatitól elment a Keletihez. A Keletinél visszafordult és végigment a Rákóczi úton, a Kossuth Lajos utcán, átment Budára. Végig a Duna-parton a Lánchídig. Ott megállt, és fűjt egyet.

Elpirult. Mi ez? Blattfusztréning? Hogy kijöjjön a dagadás? Hogy látsszon a fájás a lábán?

Megnézte az óráját. Még csak hat óra.

Felmászott a Halászbástyán át a hegyre, onnan nagy kerülővel valahol a Sváb-völgy körül lyukadt ki. Átjött a Margit hídon, és kilenc órára zihálva és kis érzékenységgel a bokáiban, végre megérkezett a sorozóbizottsághoz, a József körútra.

Azonnal sor került rá.

Meztelenre vetkőzve állott a mérce alatt.

Az őrmester a magasságát kiáltotta.

Egy szemüveges katona, biztosan orvos, fel sem állott a helyéről. Vagy nyolc lépés távolságról, éppen hogy odafordította a fejét, és azt mondta egészen közömbösen, egészen színtelenül, szürkén, mintha a papírról olvasná:

– Alkalmas...

Nagyon visszásnak érezte, hogy magafajta úriemberek között meztelenül áll. De valami mégis úgy végigszaladt rajta, talán a tegnapi esti beszélgetés az orosz búza víziútjáról vagy az önkéntesi jogról. Valami fellángolt benne egy pillanatra. Elvégre felesége meg kis gyereke van! Nem magáért teszi az ember! Az embernek kötelessége van a családjával szemben! Kínos és kellemetlen, de meg kell tenni.

Csak az esett rosszul, hogy így meztelenül.

Közelebb lépett az orvoshoz, és meghajtotta magát.

– Kérem, orvos úr... Nekem blattfuszom van... Tessék... Felemelte a bokáját. Mutatta.

Az orvos odahajolt egy pillanatra. Azonnal felelt.

– Van egy kicsi... Kérheti a lovasságot... Akar a lovasságnál szolgálni?

Torkán akadt a szó. Mit feleljen erre? Szép huszár, szép huszár, verklizett benne, és mikor egy cédulát nyomtak a kezébe, szórakozottan a nadrágzsebébe akarta dugni. Akkor vette észre, hogy meztelen.

Katona volt. Hadnagy uram, hadnagy uram, mi bajod van, édes fiam?...

Hallatlan, hogy elpárolgott egyszerre minden strindbergi

probléma, Justinianus császár halhatatlan kódexe, az élmény megmaradásának zseniális fejtegetése, augusztusi házbérgondok, az őszi kancadíj papírfarmája, erkélyes dolgozószoba a második emeleten, melyre mindig vágyott.

Dicső dolog nagy Albionnak!... Rémes.

A felesége jött vele szembe, a lakásuk előtt az utcán találkoztak. Már messziről integettek neki. A kisfiával jöttek, a vásárcsarnokból. Hangtalanul nevettek feléje/de ő valami hamuszürke elszántsággal szárazon odasújtott közéjük:

– Besoroztak katonának.

A kisfiú kinyújtotta a karocskáit, felkérdzkedett hozzá, a felesége elejtette a kosarat. Megrángott az arca, a szemei tágra nyíltak. Elferdült a nyílt, egészséges nevetése. Nekidőlt a falnak, és nézett, nézett. Könny buggyant a szeméből. Fásultan szólalt meg.

– Hivatkoztál a blattfuszra?

Erre nem felelt. Mit mondjon? Hivatkoztam, kérlek, a blattfuszra, de nem vették tekintetbe, mit szólsz, milyen igazágtalanság? Elő-ő-ő-re honfiak...

A kis lakásban a felesége bevitte a holmit a konyhába. Aztán bejött a szobába. Ült hosszan, mereven, megint azokkal a messzinéző szemekkel, és hallgatott.

A kisfiú dalolni kezdett, vékony cérnahangon, a masírozó katonák ütemére:

„Piszkáld ki... Piszkáld ki... Piszkáld ki belő-ő-le...”

Az asszony ránézett csendesen. Odament a gyerekhez, szelíden, fájdalommal mondta neki:

– Ne dalolj, kisfiam. Nem kell dalolni.

Visszaült a díványra, egyszerre végighanyatlott rajta, és rázta, rázta a sírás.

– Nézd, kérlek... még semmi sem biztos... vége is lehet a háborúnak... azt mondják a lapok, hogy csak öt százalék hal meg... ebbe már a járványok is bele vannak számítva... ne sírj, kérlek... ne sírj... elvégre... mégis... a feudalizmus alatt... hallgass hát ide... a feudalizmus alatt... kiváltság volt a hadba vonulás... különös kegy... a polgárok meg csak most vívták ki...

Meg szerette volna magyarázni, kézenfekvővé tenni, hogy miként volt a feudalizmus alatt, és hogy a polgárok még csak most vívták ki ezt az előjogot, hogy vérrel áldozhassanak. De összezavarodott az egész, nem is merte biztosan állítani. Voltaképpen mindegy is a történelmi igazság, meg kellene nyugtatni az asszonyt, de ez a feudalizmus nem jó...

– Aztán meg nem is kell bevonulni, még legalább három hónap van... Karácsonyra béke. Csak éppen biztosítják magukat...

Igen. Erre nem is gondolt. Hiszen nem kell mindjárt bevonulni. Persze. Ezt meg kell tudni.

Vette a kalapját, ment. Hátha valami jó hírral jöhet vissza. Egy katonaviselt ismerőséhez sietett. Szerencsés fickó volt ez, mindjárt az első napokban kapott valami sebet a kézfején. Most otthon maradhatott a háború végéig. Azt mondták, aki egyszer megtette a kötelességét, annak az életét nem teszik kockára többé. Valami ruharaktárban teljesíteti szolgálatot, katonaruhában feszengett. Nagy becsülete volt. Kardosan, peckesen róttá a pesti utcát.

– Engem ma besoroztak. Szeretnék, csak úgy, egy pár információt... A katonaéletről... Ha lennél szíves...

– Hogyne, kérlek. Hogyne... Hát nem kell félni. Csak vigyázz, okvetlenül vigyél magaddal jó meleg lábbelit. A sajáodat vidd. Mindig legyen nálad csokoládé. Mindent elhányhatsz, de a csokoládéra vigyázz. Nagyon vigyázz a vízre...

– Miért a vízre?

– Nagyon vigyázz, hogy milyen vizet iszol. Inkább legyen kulacsodban mindig egy kis forralt víz, mintsem valami árokból vagy ismeretlen helyen igyál...

– Nézd, én még nem voltam soha katona. Nem tudom, hogy mennek a dolgok. Csak kimegy az ember a frontra, és mindjárt beállítják a tűzvonalba? Még a kezemben sem volt soha katonapuska.

– Dehogy. Először kiképeznek. Tanítanak.

– Amíg kitanulom?

– Amíg kitanulod. De attól nincs mit félni. Háborúban, akinek jó felfogása van, az hat hét alatt kész. Neked különben önkéntességi jogod is van...

– Persze. Mit tesz pontosan, hogy önkéntességi jogom van?

– Mégy tiszti iskolába. Aztán lehetsz tiszt. A fronton azonnal kineveznek tisztnek, ha van iskolád...

– És vizsga is van?

– Van.

– És meg lehet bukni a vizsgán?

– Lehet, persze, hogy lehet. De minek neked az a tortúra a vizsgával?

Most nem adnak az ilyen formalitásokra. Egyszerűen kikéredzkedsz a frontra, mihelyt kiképeztek, és a fronton az első hőstett vagy az első roham után előléptetnek. És úr vagy. Fizetésed van. Szolgád van. Nem cipeled a borjút. Tiszti étkezde...

Ezt aztán egyáltalán nem értette meg. Étkezde... Csokoládé. Szolga...

A várakozás feszültsége hosszú hónapokon át tartott. Most már vége. Nem kell állás. Államtitkár. Jövő...

Hadijelentések voltak a lapokban, transzparenszek a kirakatokban. Ismeretlen katonacsoportok glóriáztak körül villanyfényvel. Nem lehetett hazajönni semmi örömhírral, semmi váratlannal, semmi kis morzsájával a derűnek. Mit mondjon a feleségének, ha hazaér az utcai csatangelésből? Mit mondjon?

– Képzeld, a Sztrijnél három zászlóalj előrenyomul... Vagy ezt:

– Elítélték a bakancshamisítókat, úgy kell nekik... Vagy ezt:

– Tisza kijelentette a képviselőházban, hogy a kárpáti átkelés csak epizód. Még ha Szolnokig jönnek az oroszok, az is csak epizód...

Mit mondjon a kisírt szemeknek, mit ajándékozzon a kétségbeesésnek, mivel borogassa az égő, nyílt, kérdő sebet?

Hazulról, a kis kárpáti faluból hallott valami érdekeset. Ezt sem mondhatta el a feleségének, de magában sokat gondolkozott rajta.

Az ugocsbai megyeházán gyűlés volt, és odáig hallatszott a máramarosi ágyúk dörgése. A főispán megnyugtatta a kedélyeket. Tisza szavait ismételte:

– És ha egészen Szolnokig jönne is az orosz, ne adjunk rá semmit, mert ebben a világháborúban ez csak amolyan kis epizód volna...

Egy virilista csendesen közbeszóltott:

– Hát bizony... ha megdőglött a csikóm, nőhet attól még selyemfű a réten...

Persze. Be van sorozva. Katona. Megy harcolni. Csokoládé? Jövő? Forralt víz? Ha megdőglött a csikóm...

Mégis le kellett ülni, meg kellett beszélni. Ő már el van látva. Be van biztosítva. Neki már van programja. Mi lesz az asszonnyal? A gyerekekkel?

Igaz. Vannak hadisegélyek meg akciók. Lelkesedés. Azt még mondják: hadbavonult felesége... hadbavonult gyermeke... Hazamegy, hazautazik. El fog menni az öregekhez, megbeszélni, mit tegyen. Lám, valami ingyen vasúti jegyet is adnak. Tehermentesíteni akarják a fővárost. Elment a hivatalba, ahol az ingyen jegyet adják. Büszkén, némi fölényvel lépett be. Kérkedve mondta:

– Hadbavonuló vagyok. Egy ingyenes vasúti jegyet kérek...

Azt hitte, simogató és hízelgő jóakarattal, határtalan udvariassággal, siető készséggel azonnal átnyújtják a jegyet. Hogyne: „Hadbavonuló vagyok...”

Egy csomó jó ruhájú kisasszony ült a hivatalban. Nagyszerűen öltözött, egészséges, jóképű úriemberek írtak, regisztráltak, lapoztak, rendelkeztek, hangosan pattogtak. Egyik asztaltól a másikhoz küldték, mindenütt íveket töltettek ki vele. Kérdezték, és egészen kellemetlen, roppant tapintatlan kérdésekre kellett felelnie. Azt kérdezték, hogy került ebbe a helyzetbe?

– Hadbavonuló vagyok – mondta dühösen és nyomatékkal.

– Igen – mondta egy kis hölgy, és szemtelenül beírta a rubrikába, hogy „hadbavonuló”.

Mintha azt írta volna, hogy kétsoros zakó négy gombbal.

Végre kapott egy harmadosztályú vasúti jegyet. Úgy adták neki, mintha azt mondanák: fogja, szegény ember, de most aztán ne lássuk jövő nagypéntekig...

Ezekre bízta a családját? Ezek fognak gondoskodni a gyerekről? Ezek?

Eltépte a jegyet. Eldobta. Most már tudta mit kell csinálni.

A család hazamegy. Elmennek az öregekhez. Ott fognak maradni. Végig. Amíg haza nem jön a háborúból. Vagy... Ha ott marad, akkor is, mindegy.

Akadozva kezdte otthon:

– Nézd, fiam. Pár nap múlva itt az idő... Mit fogtok itt csinálni?... Ezen nem lehet változtatni... Én ezen nem segíthetek...

Mit kertel? Keresztül kell ezen vágni.

– Ez mind csak bolondság, hogy karácsonykor vége, meg tavaszkor vége. Haza fogsz menni az öregekhez a gyerekekkel. Amíg én oda leszek...

A bútort meg a holmit elvitték egy pincébe az Aggteleki utcába, ahhoz a beraktározóhoz, aki már hónapok óta hirdette, hogy a hadba vonulók bútorait jutányosan megőrzi. Utolsó éjszakájukat egy szállodában töltötték, mert már üres volt a lakásuk.

Úgy beszéltek meg, hogy együtt hazamennek, aztán hazulról ő majd bevonul. Felvett a bútorra vagy kétszáz korona előleget nyolcas kamatra. Ezt majd a háború végén kell visszafizetni, mikor a bútort kiváltják.

A pénzből jól éltek az utolsó napon. Vettek mindenfélét, amire a kis faluban a családnak szüksége lehet. Az egyik üzletben szvettert kínáltak neki, jó meleg, kötött szvettert. Megvette. Mindjárt magára is húzta, ott az üzletben.

A felesége elcsodálkozott:

– Mire ez neked?

Pár nap választotta el a berukkolástól. Ez egy kicsit legényes ízű szó volt: berukkolás. Az meg, hogy hadba vonulás, nagyon is nyegle. Ő úgy szokta mondani: majd ha megyek... De a rokonok úgy mondták: jövő héten hadba vonulsz. Egyelőre otthon voltak az öregeknél, egy kis kárpáti faluban. Mindenki büszke volt a hadba vonulásra, csak az anyja meg a felesége nem. Ők se mondták, hogy hadba vonulás.

Utolsó nap estefelé az édesanyja különös hangon behívta a hálósobába. Ez is milyen kedves, ez a hálósoba. Messzi ellátni az ablakból, egészen a Vécsey erdőig. A nap még nem ment le egészen. Pirosaknak látszottak a kis tócsák a mezőn. Vasrostélyok az ablakokon. Talán nem is látja többé ezt a szobát. Az öregek hálósobáját. Az ágyon a fehér horgolt terítőt. A régi, fekete betétes, politúros szekrényeket...

– Fiam...

– Tessék, mama...

– Te, fiam, ne törődj semmivel, csak magaddal. Itthon a családod jól ellesz...

– Gondolja, mama, hogy hamar vége lesz?

– Én nem gondolom, fiam. Háborúk sokáig szoktak tartani... Emlékszem, milyen sokáig tartottak Wallenstein háborúi... Emlékszem, mikor még kislány voltam, kiabálták a váradi piacon: Napoleon gefangen¹... Mindig háború volt. Mindig voltak háborúk. Mind sokáig tartott...

– Hogy gondolja, édes mama, hogy vigyázzak magamra? Hogy lehet a harctéren vigyázni?

Egy kicsit lehűtötte az édesanyja nagy biztonsága. Szándékosan bántotta ezzel a szóval: harctér...

Az édesanyja komolyan és határozottan folytatta:

– Fiam, te kiismered magad. Te hazajössz onnan, csak az a fő, hogy a családodért ne aggódj. Csak magaddal foglalkozz. Én téged nem féltetek.

Hallatlan. Talán az édesanyja azt hiszi...?

– Mama talán azt hiszi, hogy rossz katona leszek? Hogy kibújok?

– Nem, fiam. Isten őrizz! Én nem hiszem, hogy te rossz katona leszel. Te jó katona leszel. Jó fiú voltál, jó apa vagy, jó katona leszel. Akármit csinálsz, te mindig tudod, hol tartasz. Menni kell, mégy. De haza fogsz jönni. Mikor annak eljön az ideje, épségben itt leszel. Az is kötelesség. Te leszel az első, ha menni kell. Édes fiam... Édes fiam...

Csendesen peregtek a könnyek az édesanyja szeméből. Sírt. Ez

meghatotta. Elérzékenyítette.

– Ne sírjon, édes mamám. Igaza van. Visszajövök.

– Nem temiattad sírok, fiam... Az öcséd miatt... Hallatlan. Ez egyenesen felbőszítette.

– De hiszen mama... Mamám drága... Hát mi ez?... Hiszen az öcsém nem is katona! Mi baja van az öcsémmel! Hiszen fel van mentve...

– Tudom, fiam... Most fel van mentve. Meddig tart az?... Meddig?...

Hát ez hallatlan. Be kell rukkolnia, hadba kell vonulnia, és az édesanyja az öccsét siratja, aki fel van mentve.

– Nézd, fiam... Az öcséd konok ember... Nem tud alkalmazkodni. Nem tud vigyázni magára... Nem tudom, mi lesz vele.

– De nem katona.

– Semmi az... Meddig nem katona?... Uralkodott magán, de kitört belőle:

– És én hogy vigyázzak magamra? A harctéren vigyázzak magamra?! A tűzben, az ellenséges golyók előtt? A csatában hogy vigyázzak magamra?

Az édesanyja nagyon szelíden, végtelen jósággal nézett rá.

– Én nem tudom, fiam. De te majd tudni fogod. Szegény öcséd...

És megint sírt.

Még reggel, mikor a kocsi előállott, akkor is volt benne egy kis bosszankodás. Majd meglátjuk. Majd meglátjuk, ha jön a hír: a haza védelmében... Ha majd jön a távirat. Szeretett volna ott lenni, ha majd jön a távirat, hogy a kedves fiuk a haza hősi védelmében elesett... Az apja is felült vele a kocsiba, úgy volt, elkíséri egészen a káderig. Már tudta, hogy kádernek hívják, ahová be kell vonulni. Búcsúztak és mindenki sírt. De az ő könnyeit leszorította a tegnap esti jelenet. Hogyne, hiszen ő csak kirándulásra megy. És majd vigyázni fog magára. Hogy meg ne hűljön. És írni fog. Persze. Majd kiismeri magát. A harctéren. A fronton. A tűzvonalban. A rohamban. Majd alkalmazkodni fog. Persze.

Kint robogtak már az országúton. Egy mezítlábas ember cipekedett gyalog a hólében, bukdácsolt az országút sarában.

– Ez is berukkol – mondta az édesapja.

Megismerte a mezítlábast. Egy régi juhászuk fia volt. Vele egyidős. Az öreg Csutor fia.

Kedves gyermekkori emléke volt az öreg Csutor. Nem is hívták Csutornak, ez csak valami csúfneve volt az öregnek. Talán a csutoráról. Mikor kicsi volt, az öreg Csutor ölbe vette. Nótázott neki a hosszú havasi kürtön. Adott neki ordát². Hintát csinált neki a karám mellett. Vasárnap mogyorót hozott a tarisznyájában.

Megállította a kocsit.

Az édesapja nemigen szerette, ha a kocsiba valakit felvettek. De most nem szólott semmit. Pedig tudta, mit akar.

– Te is berukkolsz, János?...

– Be.

– Hány gyereked van, János?

– Öt.

– Halmiba, a vonathoz, ugye?

– Oda.

– Na, gyere, ülj fel...

Félve és ügyetlenül lépett fel János a kocsiba. Mielőtt feltette volna a lábát, lerázta róla a sarat.

- Hát aztán, János, hogy értél volna te a vonathoz, gyalog?
- Valamelyikhez csak elértem volna.
- Nem tudod, te, hogy cipőben kell beruokolni?
- Majd visszaküldenek, ha nem jó vagyok így...
- A feleséged mit mondott? Meg a gyerekek?
- Örültek.

Konok ember. Cinikus. Nem alkalmazkodik. Hálásnak kellene lenni neki, hogy felvette a kocsira. Talán ebédet is kapna. Talán pár krajcárt is adna neki. Nem tud alkalmazkodni. Hm. Ennek az embernek nincs sánsza...

Az édesapja mesélni kezdett. Kicsit reszkető hangon, látszott, hogy egészen más jár a fejében. De azért erőltette magát az öreg, hogy úgy látszon, mintha egészen természetesnek tartaná, hogy elkíséri a vonathoz, kíséri a káderhez a csatába menő fiát.

– Hát tudod, fiam, akkor még kötéllel fogták a katonát, és az úgy volt, hogy itt a Pusztahegy alatt Farkas Ávrámék...

– Édesapa... Tessék mondani, a mama azt mondja, hogy én tudok alkalmazkodni. Most is milyen nehéz helyzetben voltam Pesten. Hogy kerülhettem ilyen helyzetbe, ha tudom, mit kell tenni? Ha kiismerem magam...

- Igen, azt mondja a mama... Azt mondja, hogy...
- Nem vagyok könnyelmű?
- Én azt hittem, hogy egy kicsit könnyelmű vagy, de azt mondja a mama, hogy csak könnyen veszed... De azért tudod, hogy kell...
- Hátha könnyelmű vagyok...
- Dehogy azért, az más nálad, azt mondja a mama.
- Hát olyan biztos az, hogy én visszajövök a háborúból? Az apja, öreg édesapja szemei egyszerre megteltek könnyel.

Hangosan, csukló zokogással sírt. Ömlöttek a könnyei, nehezen lélegzett. Félrefordult a kocsiban, féloldalra dőlt, szenvedett. Zokogott szagztatottan.

Na végre. Nem olyan biztos a hazatérés.

– Azt mondja édes mama, hogy szegény öcsémet félti. Az édesapja levette a zsebkendőt a szeméről.

– Mit mond a mama?

– Hogy sokáig tart a háború, hogy az öcsém is bevonulhat, hogy érte aggódik.

Az édesapja racionális gondolkodású ember volt. Nem hitt a csodákban, természeti törvényekkel, logikus kapcsolatokkal, materiális indoklással fejtegette néha a bibliát is. A vallási parancsokat gazdasági szükségletekkel hozta összefüggésbe. Nagyszerű idézeteket tudott Goethe Faustjából meg Schillertől. Heinét csak kellemes olvasmánynak tartotta.

Most elkomolyodott. Szinte rosszalta a tréfát.

– Hogyhogy az öcséd? Nem is katona. Fel van mentve. Mi lehet az öcséddel?

Annyira kívül esett a logikai kapcsolatokon ez a feltevés a kisebbik fiáról, hogy egészen kijózanodott az öreg. Inkább idegessé tette. Látszott, hogy ez a transzcendentális következtetés egészen megzavarja. Ez megy katonának, ez megy a csatába, ezért kell aggódnia... Aki fel van mentve, az fel van mentve. És aztán a hadijelentések. Most már csak vége lesz. Ki van mutatva. Nem lehet tovább bírni. Még egy hónap. Mondjuk kettő. Hiszen statisztika van róla, hogy egy évnél tovább még élelemmel sem bírjuk. No, és emberrel.

Néhány napja valami megmagyarázhatatlan káoszban élt. Olyan benyomást gyakorolt rá a vitézi élet, mint valami zsidvásár. Rengeteg ismerőssel találkozott, és mind tanácsolt valamit. Mind félrehívta, sugdolództak, diszkrét titkokat közöltek vele. Vigyázni kell, óvakodni kell, lehet beszélni valakivel, csak egy kis protekció kellene. Ez nem ment a fejébe sehogysém. Hadijelentések motoszkáltak az agyában, transzparenssek, még a fővárosból. Kitartani a végső győzelemig. Derék hőseink. Másodosztályú ezüst vitézségi érem. Véraldozat. Aranyat – vasért. Hadnagy uram, hadnagy uram. Várta, hogy valami hősi lendület fogja sodorni őt is, várta a hírlapok frazeológiáját, várta, hogy testet ölt az iskolakönyvek érzelmissége. Ehelyett jóakarattal figyelmeztették, hogy beszéljen az őrmesterrel, kaphat nagyszerű ruhákat. Az orvoshoz igen helyes volna elmenni, beszélni kellene vele. A kapitány jó ember. Egyáltalán nem értette, miért jó ember a kapitány. És egyáltalán mi jelentősége van annak, hogy a kapitány jó ember?

Meglesz a kiképzés, és azután ki a frontra. Ezt nem tudta másképp elképzelni. Egy nap választotta el a beöltözéstől, de már mindenki jó barátja volt az ezrednél, mindenki beleavatkozott a dolgába. Mindenki másról beszélt. Senki sem beszélt arról, hogy háború van. Hogy szükség van az ő lelkesedésére, áldozatkészségére, önfeláldozására. Az orvos fog adni mentességet a kirukkolás alól, akármikor ad egy napot, csak kérni kell. Hát ennek mi értelme van? Miért adjon az orvos mentességet a kirukkolás alól? Mi az az egy nap? És mi az az egész kirukkolás? Háború, csata, golyó. Veszélyben a haza. Ki beszél itt egy napról? Mire neki az a nap? A felesége, a gyereke és mindene, mit csinálna azzal az egy nappal? Hogy az őrmester ad jó ruhát. Miért adjon jobbat? Amilyet adnak, az jó lesz. Harcolni kell, nem ruházkodni. Ki törődik most effélével? Azután, hogy jó ember a kapitány. Természetes, hogy jó ember. Kell is. Velük fog szenvedni, velük küzd majd, kö

zős az életsorsuk, az életveszélyük. Bizonyára jó ember, és jó kiképzést fog adni. Figyelmeztették, hogy kérni kell a külön lakást, meg lehet kapni. És kérni kell a kinnkosztolást, azt is meg lehet kapni. Ez meg éppenséggel nevetséges volt.

Ezek az emberek az otthoni apró szatócsok maradtak. Még a különbek is azokká lettek. A Kárpátokban tízezrek fuldokolnak, a volhiniai mezőn tízezrek hörögnek, és akkor ő kérje a külön kosztot. A külön lakást.

Beöltözése előtti napon hazaküldte az édesapját. Az öreg sírt, sokszor megölelte. Ez igen. Ez emberi gesztus volt. Ez a búcsúzás, ez a sírás, ez a megsiratás. Ez illik a nagy napokhoz, nem a kávéházi szószátyárkodás. Meg kibújni a kirukkolás alól. Megpuhítani a jó kapitányt, adjon könnyebb szolgálatot, mert diplomás ember.

Nem ment sehová, és másnap reggel a várban, mikor a ruháért odaállott, csodálkozott rajta a kiosztó altiszt. Nem is adott neki ruhát. Odament hozzá, és azt mondta neki súgva:

– Tessék várni a végén...

A végén aztán odajött hozzá egy altiszt, elvezették valahová hátra, ott már volt egypár bevonuló civilruhás. Mindenkitől beszédtek valami pénzt, és kiosztották közöttük a ruhát. Valóban, egészen jó ruhákat: tiszta új cipőket, új fehérműt. Most már visszaemlékezett, hogy az imént a többinek milyen lyukas cipőket, milyen toldott-foldott rongyokat adtak. Szégyellte magát, hogy ezekben az órákban, ezekben a napokban efféle kedvezményt ő is elfogad. Nem tiltakozott. Fizetett, mint a többi, és ment a protekciósokkal az újabb kedvezményért, ment kérni kinnlakást, kinnkosztolást.

Szégyenteljes és kínos dolognak tartotta, méltatlannak az eseményekhez ezeket a dicstelen félreutakat.

Magyarázták, hogy ki mióta van odahaza. Hogy nem is beteg az illető, hogy a másik meg jól beleette magát a hivatalba, ettől aztán eltarthat a háború, ez ugyan ki nem megy a frontra. Az egyik az orvosi rendelőben helyezkedett el, a másik állandó adjutáns

volt, a harmadik örökös irodafőnök, a negyedik műkedvelő előadások szervezésére rendezkedett be, az ötödik valami görcsöket szimulált, a hatodik sebbel jött haza a harctérről, és mégsem tisztelték. Ez volt a legnagyobb száka a suttogók szemében. Azt mondták, hogy már rég begyógyult a sebe.

Neki csak ez az egy volt szimpatikus.

Hát jó, begyógyult a sebe. De kinn volt. Megszenvedett. Kockára tette az életét. Hogy lehet erről ilyen hangon beszélni? Erről, aki már szembenézett a halállal. Ez az egyetlen hős. Ez az egyetlen ember.

Rendes, pontos, szakember. Ilyen dicséreteket hallott. Ezeket a dicséreteket nem bírta megérteni. Mi ez, fűszerüzlet? Katona legyen. Rendetlen, pontatlan, de álljon oda a harctéren az első sorba, és rohanjon életmegvetéssel és lelkesen előre. Tartsa maga előtt a szuronyát és döfjön. Miféle szakembernek kell itt lenni?

A többivel együtt képezték ki, és most megint találkozott Csutor fiával. Egy reggel valami új szakaszt osztottak be hozzájuk, és három-négy emberrel lejjebb a sorban ott állott Csutor fia. Nagyon megörült neki, de a bajtársa nagyon fanyarul beszélgetett vele.

– Na látod, mégiscsak összekerültünk. Most majd együtt megyünk a harctérre...

– Dehogyan megyünk mi együtt a harctérre!

– Hogy? Hát én tán nem megyek, azt gondolod?

– Nem gondolom. Csak éppen, hogy én már biztosan megyek a héten.

– Hát mit gondolsz, engem nem küldenek ki?

– Dehogyan nem, dehogyan nem. Csakhogy annak még nagy sora van. Nekem nem jön előbb tisztis iskola, nekem nem jön előbb rang, én már ki vagyok képezve, nálam már nem jöhet közbe semmi.

Igaz. Ezt egy kicsit igazságtalannak látta. Persze.

Csak egyszerre rukkoltak be Csutor fiával.

Másnap az már a menetben volt. Új ruhában, új cipőben, új fehérneműben.

Az iskolának is vége lett, rangot is kapott. Egy utolsó gyakorlat volt még hátra. Nem volt első az iskolában, de nem volt az utolsó sem. Tereptanból nagyon gyengén felelt, de valami dolgozatokat kellett írni. Valami szolgálati jegyeket kellett csinálni, és ez kihúzta a bajból. Megállapították, hogy a legszabályosabb szolgálati jegyeket ő csinálta az egész tiszti tanfolyamon. Vér patakzott Verdun falai alatt, és petróleummal leöntött liszthalmok égtek. Városok lángoltak, és szuronyok bújtak keresztül a tisztviselők nyakán. A béres koponyáját acélszilánk lékelte, a menekülésnél három gyerek elveszett, egyet eltaposott a ló. A géppuska kaszált, és a repülőgépekről apró szegek hullottak, melyek keresztülszaladtak a juhászon, de az ő szolgálati jegye sikerült a legpontosabban, és ez kihúzta a vízből. Tisztjelölt lett, és azt mondták a szakértők, hogy rövid frontszolgálat után újabb rangot nyer. Újabb rangot, mely készpénzzel és előnyökkel jár.

De előbb még egy gyakorlat volt. Megmondták azt is, hogy ez a gyakorlat már nem számít a bizonyítványba. Itt már nem lehet rontani az átlagon. Ez már csak olyan mutatvány. Bemutatni, mit tanultak. De azért igyekezni kell, hogy sikerüljön.

Hajnalban kezdődött a gyakorlat. Előtte való nap kint volt a kávéházban. Ott mondták neki, hogy egy közeli rokona túvé teszi érte az egész várost. Azt üzenté a rokon, hogy okvetlen várja meg. Idegesen ölelte, a nyakába borult. El sem tudta képzelni, mit akar. A rokon elkezdte magyarázni, hogy a legnagyobb örület, amit csinál. Egyenesen a veszedelembé rohan. Gondoljon magára. Gondoljon a családjára. Segítsen magán valamiképpen. Ezzel tartozik a családjának, a szüleinek, a jövőjének.

– Hát mit lehet csinálni?

Beszélni kell az orvossal, ő már beszélt is vele. Először itt tartják, kiveszik a menetből, majd aztán valami bajt állapítanak meg. Húzni kell az időt.

– Ehhez pénz kell, vagy hogy megy ez, nem értem...

Ezt egészen tétován mondta, nagyon kevésbé érezte ezt a kötelességet.

– Persze, pénz kell hozzá, rosszul tetted, hogy nem kértél hazulról, de én majd adok. Majd megkapom odahaza a családtól, írsz nekik, hogy fizessék ki.

– Na, és én adjam oda az orvosnak?

– Persze, mondom, hogy beszéltem már vele. Oda kell adni nyugodtan. A legnagyobb könnyelműség, hogy nem csinálsz semmit... Azonnal el kell menni.

Egy nagy kék bankjegyet kapott, és a rokon siettette, sürgette, hogy azonnal intézkednie kell, amíg nem késő. Ilyenkor könnyelműség. Még szerencse, hogy az utolsó pillanatban megtudta. Lehet, hogy már egy hét múlva kidobták volna a frontra. Gyerünk, gyerünk. Elindultak ketten az orvos lakása felé.

Hát mégis.

Mégis megy, mégis csal, mégis kivonja magát, és mellékutcákon lopakodik, mikor a lövészárkokból szuronnal döfik ki a kereskedősegedeket, mikor a cipészek lába fagyottan törik le a feketülő lábszárról, mikor fény villan az őrsön, és hörög a viceházmester. Kék bankóval a zsebében lopakodik a mellékutcákon, pedig ide látszik a várfal, ahonnan Dobó Katica és az egri nők forró szurkot záporoztak a törökre.

Az édesanyjának igaza volt. És ő hogy meg volt sértve! Idecsöppen ez a rokon, hitelezi a kék bankót, ő meg alkalmazkodik. Kiismeri magát. Ezt gondolta az édesanyja? Ennyire ismerte? Tévedés... Nagy tévedés... Meg fogja állítani ezt az egész gépezetet, amely az ő lealacsonyítását szolgálja. Amely az ő lelki sírját tükrözi. Szegény mama. Mamám drága, nem ismeresz te engem mégse...

Azt mondta a rokonnak, várjon egy kicsit.

Belépett a trafikba. Kért egy skatulya olesó cigarettát. Fizetéskor kivette a kék bankót. Mosolyogtak. Nagy pénz az, nem tudják felváltani. Majd holnap kifizeti az önkéntes úr. Dehogy ké

rem, dehogy. Nem akarok ezzel a nagy pénzzel járkalni éjszaka. Kérek pár sort, itt hagyom reggelig. Ha éppen arról van szó...

Aztán kilépett egy szál olcsó cigarettával a szájában könnyen, boldogan, ragyogóan és vidáman a trafikból. Szeretett volna a kezével inteni a magas fekete várfal felé, de nem lehetett bolondságokat csinálni a rokon előtt.

Mentek, lopakodtak a mellékutcákon. De ez már nem volt olyan szívszorító. Ez már csak egy kedélyes éjszakai séta volt, és ravaszul figyelte a kedves, aggódó rokont, akinek holnap visszaadja a kék bankót.

És drága mama... Mennyire nem ismersz... Mennyire nem tudod! Nos? Mit szólsz? Egyetlen édes mamám, most ugye sajnálnál? Nem mondanád, hogy engem nem féltesz. Nincs nálam a kék bankó. Mit adjak az orvosnak?

A rokon megállott. Suttogott. Itt lakik, be kell menni, és egy hosszút kell csengetni. Kijön egy katona, annak be kell mondani a nevet. Arra beereszti. Majd a többi magától jön.

Így volt tényleg. Az orvos kijött elébe, és láthatólag meghökkent, mikor látta. Ő is meg volt lepve. Látta már az orvost, de mindig csak szolgálatban. Most nagyon furcsa volt: fegyelmezett katonaerkölcsere merevítette a lábait, vigyázzba kényszerítette, és akármilyen hanyagul lógott az orvoson az ing, mégiscsak két aranycsillag ragyogott rajta... Esetlen volt, tájékozatlan, de az orvos hamar bevezette. Nézte őt, és megváltozott arccal, hidegen kérdezte:

- Mivel szolgálhatok?
- Kérem, a rokonom mondta, hogy már beszélt a főorvos úrral és...
- Miféle rokona?
- Nem beszélt önnel a rokonom?
- Nem ismerem az ön rokonságát, önkéntes.

Ez a komoly hang kijózanította. Felállott. Most már vigyázzban állott a főorvos előtt. Nem tudta, ugyan miféle tréfa ez, szeretett volna kint lenni. Csak nagyobb komplikációk ne legyenek. Mereven és katonásan állott. Tisztelettel jelentette:

– Bocsásson meg, főorvos úr, valaki felültetett. Nagyon kérem, bocsásson meg.

Az orvos arca felderült. Jóságos lett.

– Nincs semmi baj, fiam. Nem is kérdem, ki űzött tréfát magával. Elfelejttem magának az egészet. Nyugodjon meg, önkéntes. Semmi baj. Katonadolog.

Kitámolygott. Az előszobában a szeme megakadt valamin. Mi ez?

Az előszobában a falhoz támasztva egy botot látott. Ilyen bot egyetlen van az egész világon. A bot feje egy fürtös ezüst négerfej. A szemei mozognak. Egyetlen ilyen bot van. Nagyon jól ismeri. A gazdája erdőtulajdonos a vidékükön. A vasúti állomásuk közös. Annak a fia is most vonult be. Ezzel a bottal húsz esztendővel ezelőtt játszott, ma már nem is csinálnak ilyen botokat. Hogy kerül ide? Megpróbálta a botot. Az ezüst néger szemei élénken kacsintgattak. Persze. Ez az a bot. Monogram van rajta. Persze. Csakugyan. Az erdőtulajdonosé. És a fia ma rukkolt be. Bent van az orvosnál.

Visszament. Kopogtatott. Az orvos idegesen dugta ki a fejét.

– Mit óhajt, önkéntes?

– Kérem, főorvos úr... Valami fontos mondanivalóm volna. Tessék egy pillanatra...

Az orvos izgatottan figyelte.

– Kérem, főorvos úr... A mi vidékünkéről ma rukkolt be egy katona. Nem tudom, mi lesz veled, de az apjának a botja itt van az előszobában. Majd figyelni fogom, mi lesz a fiúval. És a botot nem kellett volna az előszobában hagyni...

Az orvos arca elfakult. Kirohant. Behozta a botot. Beadta egy másik szobába. Mereven nézett rá, és csendesen kérdezte:

– Mit akar tőlem...

– Nem akarok semmit. Beszélt a rokonommal?

– Beszéltem...

– Megígérte neki?

– Meg...

– És most?

– Most... Nem mondta nekem, hogy ön tisztí vizsgás önkéntes... De kérem... Bármikor kérjen tőlem gyengélkedő napot, kirukkolás alól...

– És az erdőtulajdonos fia?

– Közbaka. Ki törődik vele? És egy olyan hatalmas sérve van... Szeretném, ha látná a sérvét... Tessék elhinni... Igazán... nagyon kérem... nagyon kérem...

Otthagya az orvost. Kifordult a kapun.

– Nem sikerült – mondta a rokonnak. – Majd a trafik előtt, ahol világos van, visszaadom a pénzt. Azt mondta az orvos, nem mondtad neki, hogy önkéntes vagyok. Hogy tisztí vizsgám is van. Nem lehet. Nem megy.

Milyen jó, hogy a kék bankó nem volt nála. Mégis szebb így. Hogy nem is volt semmi kilátása. Hogy ez nem letörés, hanem előre elhárította. Nem blamázs önmaga előtt.

Vagy talán az édesanyja is így értette? Hogy mindig tudja, mit kell tenni. Hogy a jó ösztöne megsúgja. Itt az volt a helyes, hogy előre lemondott a kilátásokról? Vagy szerencse ez? Beteg megézés vagy egészséges érzelmesség?

A trafikban még ébren voltak, kihozta a kék bankót, és visszaadta a rokonnak.

Üde, friss és tette kész volt a gyakorlat reggelén. Korán ébredt és készült. Azt mondták, nem lehet tudni, talán éjszakára is kint maradnak a terepen. Bánta is. Csak menni már, menni valahová, ahová nem jön a kardos tankerületi főzredes, ahol nem kérdik az embert, ahol nem spekulálnak, ahol nem óvatoskodik a szél, szabadon hull az eső, nem lehet elnézést kérni az országúttól, mert mindenkinek egyformán sáros és köves. Remélte, ez az utolsó. Ezután már nem jöhet egyéb. Ezután már csak a harctér jöhet. Benne lesz végre a közös sorsban és... És valahogy úgy képzelte, hogy most egyensúlyban vannak az erők. Egyforma súly nehezedik a mérlegnek mind a két serpenyőjében. Egy kis filozófiával azt lehetne mondani, hogy valahol csak elkezdődik a nehézkedés, amelyik megbillenti a mérleget. A háború mérlegét. Matematikailag pontosan úgy van, hogy a mérleget egy egészen kicsi súly billenti meg. Egy parány. Talán ő lesz ez a parány. Talán ő hiányzik. Butaság. Csak nem azt gondolja ezzel, hogy ő dönti el a világháborút? Nem... Nem... Ezt nem gondolja, de matematikailag biztosan így kell lennie...

Teljesen fel volt öltözve, a többiek akkor ébredeztek. Még egy jó óra volt hátra. Azalatt válaszolni fog a felesége levelére.

Aggódó reszketés áramlott a levélből. „Drága egyetlen mindenem! Mit tudjak neked írni? Tele vagyok fájdalommal. Egyetlen fiunk már érti, hogy nem vagy most nekünk...”

Válaszolt. „Az egész dolog nem olyan, ahogy a civilek elképzelik... Nem is lehet azt elmondani, milyen kedélyes... Csak a sok tanulás meg a feleltetés, de most már megszűnik. A családapákat – igazad volt – nagyon kímélik. Így például vannak úgynevezett front mögötti szolgálatok. Például az északi harctéren tábori újságot szerkesztenek, és ide hívnak állásba. Valószínűleg elfogadom, ha jobb nem akad. A fizetés is elég tisztességes, nekem kell korrigálni a lapot. Inkább ide megyek, mint az élmezőnyhez, ámbar az kényelmesebb, de közelebb van a fronthoz. Ezt hadtápszolgálat

nak hívják, de szeretném, ha erről egyelőre nem beszélnél senkinek. Gondolod, hogy inkább a tábori újság szerkesztését vállaljam?”

Mit írjon? Hát mit írjon? Ha baj lesz, úgymint megtáviratozzák. Csak... Mikor jön a sürgöny. Ha baj lesz és a sürgöny... Az az öregasszony hordja még mindig a sürgönyöket. Milyen csatakosan fog megérkezni. Azt fogja mondani, nagy víz volt az erdőben... Alig tudott átvergődni... Kap egy pohár pálinkát... Az apja fogja kibontani a sürgönnyt. Először felteszi a cvikkert... Azt fogja mondani: „Na... biztosan a lekvár miatt...” Aztán kibontja a sürgönnyt...

Elfutotta a könny a szemét.

Mi ez? Meg vagyok örülve? Kirukkolás van, gyakorlat van. Fel kell adni szegényeknek a levelet. Leállni ábrándozni... Hol van még a harctér? Hogy lehet így elkalandozni? És a levél se jó. Ennyire nem lehet őket... Dehogynem. Csak menjen a levél.

Beállott a sorba és kihúzta magát, vágta a marsot, és mikor a csapat énekelni kezdett, ő is belezajongott, hogy

Égnek a gyertyák az oltárokon, Mégse jön ide a párom...

Ezt a nótát szerette a legjobban, és mindig kissé meghatotta, mikor ezt énekelték. Hogyne. Mintha nem is olvasta volna a Faustot. Heinét. Tassót. Csokonait. Aranyt. Lermontovot. De hol vannak ezek most? Belül nevetett, hogy a pesti diplomás úr, kávéházi irodalmi viták után, értekezések után, Longfellow után, dalol batyuval a hátán, és élvezzi és meghatja és könnyezetteti és átérzi: Mégse jön ide a párom. Nem rossz.

Kilométereket mentek, hegyre kapaszkodtak, erdőkön vágta át. Nem volt fáradt. Énekelt, elszórakozott a gondolataival. Muzsikált benne az öröm és a szabadság. Igen, meghal az ember, ha kell, de addig énekel az ember, az ember olvassa Zolát, megcsókolja a gyereket, félreccsapja a sapkáját, markolja a puskát, egy vállrándítással helyrebillenti a hátizsákot.

Jó öreg blattfusz, mit szólsz hozzám? Igaza volt az orvosnak...

És ez most már nem is számít, ez már nem felelés, itt már nem kell drukkolni, ez már félig-meddig háború, és finom illat szítal az erdő felől...

A csapatot megállították. Néhány katonai mozdulat után harsány hangon mondta egy törzsőrmester a feltevést:

– Városunkat az éj leple alatt megtámadta az ellenség, és ott kímélet nélkül zsákmányol. Az északkeleti bejárat felől megközelítjük városunkat, rajtaütünk az ellenségen, és pocsékká verjük...

No most...

Azt hitte hirtelen, hogy most, most úgy, ahogy a lapokban olvasta: egy diadalittas huj-huj kiáltással fognak rohanni a zsákmányoló ellenség felé...

De nem ez történt.

Megint vezényszavak hallatszottak. Jobbra, balra osztották őket. Előre küldtek egyeseket, némelyeket visszahagytak. Ezek csak öt perc múlva induljanak. Órákat igazítottak össze, térképeket néztek. Az egészből nem értett semmit. Fogalma sem volt róla, mi történik.

Neki ötödmagával valahová északi irányba kellett menetelni. Egy dombot kell megkerülni, felderíteni az ellenséget.

Persze. Az iskola másik fele az ellenség. Tőlük elváltak reggel, és most azok arra tanyáznak valahol. Fehér szalag van az ellenség karján.

Mentek szépen a hegy felé, és ahogy eltűntek a főcsapat szemei elől, az egész csak séta volt és beszélgetés. Már a domb körül jártak. Ő volt a parancsnok. Egy fa alatt pihenést rendelt. Voltak úgynevezett jó katonák, akik mindig jobban tudták nála a szabályt. Azt mondták, nem rendelte el helyesen a pihenést. Lehet. Nem törődött vele. Majd a harctéren jobban fogja elrendelni. Három perc pihenés.

Elült a vita. Másról beszélgettek.

Egyszerre puskaropogás riasztotta őket, és rájuk kiáltottak:

– Adjátok meg magatokat!

Hm. Az ellenség bekerítette őket. Kellemetlen. A puskától nem tartott, tudta, hogy csak vaktöltés. Nekik is ilyen volt.

– Nem adjuk meg magunkat! Védekezünk! Előre! Felemelte a puskát a boldogabb végével, és körülnézett. Arnótfalvi, az osztálytársa – itt úgy mondták, évfolyamtársa

– nézett vele farkasszemet.

– Kérlek, adjátok meg magatokat, ez a szabály... Szabály? Ezt nem tudta. Lehet.

– Miféle szabály?

Az a szabály gyakorlaton, hogy aki hamarabb támad, annak meg kell adnod magad. És mi többen is vagyunk.

– Ez is szabály?

– Ez is.

Akkor nincs mit csinálni. A harctéren nem tenné, de hát itt a szabály az irányadó. Arnótfalvi biztosan jobban tudja. Rangelső volt, neki tudnia kell.

– Hát, kérlek, akkor megadjuk magunkat.

Az ellenség vigyorogva jött elő a bokrokból, és közrefogták őket.

Nagyon dühös volt. Most mi lesz velük? Visszaveszik a bizonyítványt? Megint iskolába kell járni?

– Beviszünk benneteket a főhadiszállásra. Átadunk a vezérkarnak.

Roppant kellemetlen. El sem tudta képzelni a következményeket. Csúnyán végződik. De hogy erről nem tanultak semmit? Dehogyan!... Persze, erről is szó volt...

– Te, Arnótfalvi... Mi most foglyok vagyunk?

– Azok.

– Hadifoglyok, ugye?

– Hadifoglyok vagytok.

– Akkor hát nesze... Ti is adjátok oda...

Benne van a szabályzatban, hogy a hadifoglyoktól elveszik a fegyverét, szerelvényét.

Közrefogta őt meg az embereit az ellenség, és vitte őket a főhadiszállásra, a vezérkar elé. Szép őszi nap volt, lihegett az ellenség, mert mindegyik két puskát vitt meg két hátizsákot. Mentek.

– Százados úr, alázatosan jelentem, elfogtunk egy ellenséges járőrt...

Lesütötte a szemét. Kétségbe volt esve. Inkább meghalni. Ezt a szégyent. Arra ébredt fel, hogy a százados öblösen, szélesen, jóízűen kacag.

– Brávó, fiam! Brávó! Ez jó! Ilyet! Hát te hagyta elfogni magad, hogy más vigye a puskád meg a hátizsákod? Brávó! Brávó! Pompás katona vagy...

Körülnézett.

Neki brávózott a kapitány. Neki mondta, hogy pompás katona vagy.

Az egész vezérkar a kapitánnyal nevetett, és melegen néztek rá. Odajöttek és kezét fogtak vele. Arnótfalvival senki sem törődött.

Azt mondták, hogy egy ilyen ötlettel meg lehet menteni egy várost.

Hős volt. A nap hőse volt.

¹ Elfogva.

² Juhtejből készült sajtyszerű termék.